

Lykkeskolen: Fagligt og sprogligt samarbejde

Udvikling af dansk som andetsprog

Indhold

Indledning	2
Tanker og visioner om udvikling af dansk som andetsprog på Lykkeskolen	2
Projektets formål	3
Projektets indhold og implementering i undervisningen	4
Projektet evaluering	6
Projektets formidling til ledelse, bestyrelse og kolleger	7
Perspektivering	7
Litteraturliste	7
Bilag	
Projektforløbets praktiske del synoptisk opstillet	8
Logbogseksempler	11

Projektet har været inspireret af tankegangen om, at tosprogede elever trækker på og videreudvikler allerede eksisterende sproglige erfaringer.

Indledning

“Skolen har eksisteret i 14 år, men det var ikke før i forbindelse med det her projekt, at vi blev klar over, hvor stor forskel det gør, at arabisk- og danskklærere samarbejder og underviser parallelt i arabisk og dansk.”¹

Der er ingen tvivl om, at vi, der har været involveret i projektet, føler, at vi har “set lyset”. Vi har ikke udviklet en lang stribe af fikst og færdigt undervisningsmateriale. Vi har til gengæld fået afprøvet en for os ny og mere frugtbar måde at tænke og praktisere både første- og andetsprogsdidaktik, som gør, at vi i meget højere grad reelt efterlever følgende intentioner udtrykt i faghæftet for dansk som andetsprog:

“Det er vigtigt at vise anerkendelse over for elevernes tosprogethed og deres tosprogede udvikling og at opbygge et trygt sprogmiljø. Kun derved kan eleverne få den sproglige selvtilid, der er en forudsætning for enhver vellykket sprogtilegnelse.”²

Gennem hele projektet har vi således ønsket at sætte elevernes sproglige ressourcer, undren og refleksion i centrum og dermed fremme elevernes sproglige opmærksomhed, selvbevidsthed og selvstændighed i forhold til egen læring.

Inden vi begynder den egentlige afrapportering af projektet, har vi valgt at fortælle om de overvejelser, tanker og visioner, der har ligget til grund for indholdet og udformningen af vores projekt. Her refererer vi også kort til teoretikere og forskning inden for området, som vi har været inspireret af.

1 Fra interview med RM, som er en af skolens arabisklærere.

2 Citatet stammer fra undervisningsvejledningen i Fælles mål, Faghæfte 19, Dansk som andetsprog, side 103.

I den efterfølgende afrapportering af projektet beskriver vi projektets formål, indhold og implementering i undervisningen. Herefter følger en evalueringsskema.

Afslutningsvis laver vi en perspektivering, hvori vi gør os tanker om, hvordan ideerne i vores projekt kan videreudvikles, og om ideerne kan anvendes af andre.

Tanker og visioner om udviklingen af dansk som andetsprog på Lykkeskolen

Lykkeskolen er en fri grundskole med cirka 200 tosprogede elever³. Ydermere deler hovedparten af eleverne modersmål, da næsten alle elever har palæstiensisk/libanesisk baggrund og dermed arabisk som modersmål⁴. Siden skolens begyndelse har modersmålsundervisning været en integreret del af elevernes skolegang, og blandt såvel arabiske som danske lærere har det været en fælles opfattelse, at modersmålsundervisningen styrker elevernes dansktilægnelse, kognitive udvikling og læringsmæssige forudsætninger i de øvrige fag.

3 Skolen er beliggende i en bydel, hvor cirka 90 procent af befolkningen har etnisk minoritetsbaggrund, og hvor arabisk og tyrkisk er de dominerende sprog. Hovedparten af eleverne kommer fra dette lokalområde. Næsten alle børnene har gået i “dansk” daginstitution, inden de begynder på skolen, og har dermed tilegnet sig noget dansk. For hovedparten af eleverne gælder dog, at det er modersmålet, som tales i hjemmet.

4 Næsten alle elever taler “sham”, der er en særlig dialekt inden for arabisk, som tales i Jordan, Syrien, Palæstina og Libanon. Kilde: Projektets arabisklærer.

Lykkeskolen er dermed, set i en dansk sammenhæng, ret atypisk, og der gør sig derfor nogle særlige forudsætninger og muligheder gældende i forhold til måden at tænke og undervise i dansk som andetsprog. Sammenlignet med mange andre skoler har vi gunstigere betingelser for at efterleve følgende ord fra faghæftet for dansk som andetsprog:

“Andetsprogsundervisningen bør tilrettelægges, så den bygger videre på det, eleverne i forvejen ved og kan om sprog, og så eleverne opmuntres til at anvende den sproglige viden, de har fra modersmålet. Det kan blandt andet foregå ved, at der i undervisningen arbejdes med en sammenligning af elevernes sprog ved anvendelse af tosprogede materialer, ved at eleverne lærer at anvende ordbøger, og ved at de får mulighed for at udnytte modersmålet til forberedelse af og samarbejde om dansksprogede aktiviteter. Det vil således være en fordel, hvis der gives mulighed for, at flere elever fra samme sproggruppe kan samarbejde om disse opgaver.”⁵

Alligevel kan man tale om, at der på skolen har eksisteret en “arbejdsdeling” sprogfagene imellem. Modersmålsundervisningen har primært et identitets- og dannelsesmæssigt sigte, mens den øvrige sprogundervisning i dansk, engelsk og tysk har et uddannelsesmæssigt sigte. Det har da også været sådan, at modersmålsundervisningen og de øvrige sprogfag på god traditionel vis har kørt opdelt og adskilt fra hinanden. Det skyldes blandt andet den traditionelle måde at tænke fagopdeling på, men formentlig også, at der er forskelle i modersmålslærernes og de seminarieuddannede læreres pædagogiske og didaktiske tilgang til sprogundervisning og læring.

5 Citatet stammer fra undervisningsvejledningen i Fælles mål, Faghæfte 19, Dansk som andetsprog, side 104.

Endvidere må vi erkende, at selv om elevernes modersmål har en klar og tydelig plads i elevernes skolegang, såvel i de arabisksprogede timer som i livet på og omkring skolen, "forfalder" vi som andetsprogs- og fremmedsprogslærere alt for ofte til et "mangelsyn" på vores elevers sproglige og læringsmæssige kompetencer, fordi vi glemmer at knytte an til deres sproglige kompetencer på modersmålet. Desuden kommer vi ofte til at fokusere på de mere strukturelle sider ved sproget på bekostning af de kommunikative. Sagt med andre ord kommer vi i det daglige nemt til at knytte an til en norm om *fuldstændig tosprogethed* frem for en norm om *funktional tosprogethed*⁶.

Endelig er vi i arbejdet med projektet blevet mere bevidste om, at der inden for andetsprogsdidaktikken noget forenklet kan identificeres to hovedtendenser: At man alene betragter elevernes tosprogethed som en forudsætning, der må tages højde for, når de tillægger sig andre sprog, eller at man samtidig prioriterer en fortsat udvikling af tosprogede elevers modersmål som et vigtigt mål⁷.

Om betydningen af modersmålets fortsatte udvikling for tosprogede elevers sproglige og læringsmæssige kompetencer peger Jim Cummins⁸ blandt andet på følgende:

Hvis den sproglige udvikling på begge sprog fortsættes, får eleverne en dybere forståelse af sprog og større erfaring med at bearbejde sprog og sammenligne de måder, som de to sprog organiserer virkeligheden på.

Hvis eleverne har et solidt grundlag i modersmålet, udvikles bedre læsefærdigheder på andetsproget, og udviklingen af modersmålet i en skolemæssig sammenhæng fremmer børnenes færdigheder på andetsproget.

Elevernes viden og færdigheder bliver overført fra det modersmål, de har lært i hjemmet, til det sprog, der anvendes i

skolen, og omvendt. "Begge sprog giver kort sagt næring til hinanden, når uddannelsesmiljøet giver børnene adgang til begge sprog".

Såvel hjemlige som internationale undersøgelser viser da også ret samstemmende, at tosprogede elever har størst læringsudbytte af tosprogethedsmodeller, hvor modersmålet ikke alene bevares, men udvikles sideløbende med tilegnelsen af andetsproget og den øvrige skolegang. Vi vil her nøjes med at nævne to undersøgelser⁹.

Thomas' og Colliers omfattende undersøgelse af amerikanske tosprogede elevers skolesucces viser blandt andet, at jo længere tid eleverne har modtaget undervisning i modersmålet, herunder også fagundervisning på modersmålet, jo bedre klarer de sig fagligt i skolen¹⁰.

Sproggruppeforsøg, som er kørt i Københavns Kommune, viser, at de tosprogede elever, der har modtaget undervisning på begge sprog, af fagfolk blev vurderet til at være bedre sprogligt udviklede og bedre socialt integrerede end andre tosprogede¹¹.

Vi mener, at skolen har nogle ret unikke muligheder for både at knytte an til modersmålet som en forudsætning for at lære andre sprog og for at tilbyde eleverne en tosproget udvikling.

Projektets formål

Overordnet set har formålet med projektet været at få initieret et fagligt og sprogligt samarbejde mellem modersmålslærere og øvrige sprogslærere med det mål at udvikle og styrke elevernes tosprogede udvikling, herunder styrke deres sproglige, sociale og læringsmæssige kompetencer.

Erfaringerne fra projektet ønsker vi blandt andet at bruge i det videre arbejde med skolens målsætning om fremover at udarbejde og koordinere fagenes årsplaner i lærerteamene for de enkelte årgange.

Projektets hovedtanke har været at udarbejde et undervisningsforløb, som især er rettet mod det område, der i Fælles Mål for dansk som andetsprog kaldes "Viden om sprogtilegnelse og egen læring". Her hedder det i trinmål for 9. klassetrin blandt andet, at eleverne skal blive i stand til at "reflektere over egen tosproglig udvikling og over, hvordan de bedst udvikler sprogene".

Projektet har været inspireret af tankegangen om, at tosprogede elever trækker på og videreudvikler allerede eksisterende sproglige erfaringer og kognitive kompetencer fra modersmålet i processen med tilegnelsen af andetsprog. Projektets mål har derfor været at bevidstgøre og fremme disse læringsmæssige potentialer hos eleverne.

6 For en uddybning se Lars Holm og Helle Pia Laursen: "Andetsprogsdidaktik", kapitel 2, side 23.

7 Se for eksempel Anne Holmen i artiklen "Klare mål i sprogpedagogikken".

8 Jim Cummins: "Tosprogede børns modersmål. Hvad er vigtigt i deres uddannelse?"

9 I artiklen "Modersmålsundervisning som pædagogisk ressource" af Jette Luna findes en oversigt over hjemlige erfaringer, og i for eksempel Niels Egelunds "Tosprogede og dansksprogede" findes gengivet en række internationale erfaringer.

10 Et resumé af undersøgelsen findes i Christian Horst: "Undervisning af tosprogede elever. Resultater fra Virginia P. Colliers og Wayne P. Thomas' længdeundersøgelse af tosprogede i USA" i "Interkulturel pædagogik".

11 Erfaringerne er samlet i "Det bedste, Københavns Kommune har foretaget sig hidtil".

Samtidig ønskede vi at udvide deres sproglige udfoldelsesmuligheder, det vil sige øge deres aktive ord- og begrebsforråd inden for de enkelte sproglige domæner for derved få skabt et større "overlap" og dermed større sammenhæng mellem skolesprog og hverdagssprog – altså give dem mulighed for at udtrykke sig selv mere fuldstændigt på begge/alle sprog – så der bliver skabt grobund for en mere hel og sammenhængende lærings- og dannelsesproces hos den enkelte elev. Det bærende i projektet har været samarbejdet mellem en modersmåls- og en andetsproglærer med henblik på at fremme elevernes muligheder for i deres læreprocesser at trække på begge/alle deres sprog.

Projektforløbet skulle bygges op omkring temaer og projekter, der i princippet kunne tage udgangspunkt i et hvilket som helst af de nævnte fag, hvor eleverne samtidig i de andre sprogfag fik mulighed for at undersøge, fortolke og bearbejde temaets sproglige og indholdsmæssige sider. På denne måde ville eleverne få belyst de enkelte temaer i en sproglig og kulturel sammenhæng på dansk, engelsk og arabisk. Vi forventede, at eleverne derigennem ville opnå en bredere, dybere og mere sammenhængende sproglig udvikling af såvel deres førstesprog som deres andetsprog, da arbejdsformen blandt andet gør det muligt at arbejde med udvidelse af det aktive ord- og begrebsforråd. Endvidere skulle indgå arbejde med kontrastiv (sammenlignende) lingvistik i forbindelse med de strukturelle sider ved sprogene, som muliggør fokus på de pragmatiske og kommunikative aspekter ved sprogene. Endelig mente vi, at projektet tilbød eleverne en ramme for deres læring, som muliggør en mere helhedsorienteret dannelsesproces.

Oprindeligt havde vi tænkt os, at den projekt- og problemorienterede arbejdsform skulle have haft en fremtrædende plads i projektet. Når det ikke er sket, skyldes det, at de to lærere, som i praksis udførte projektet, vurderede, at eleverne stod foran flere nye læringsmæssige tiltag, og derfor var man nødt til at prioritere og sige, hvad er vigtigst lige nu. Dermed blev tanken om en projekt- og problemorienteret arbejdsform valgt fra, så der kunne holdes fokus på elevernes arbejde med forståelse og forforståelse af tekstindhold, nye måder at arbejde

med ord- og begrebsforråd, kontrastiv lingvistik samt refleksion over egen læring og tosprogethed. Derfor var det vigtigt, at arbejdsformen var genkendelig for klassen, således at læringen holdt sig inden for zonen for nærmeste udvikling.

Projektets indhold og implementering i undervisningen

Deltagere i projektet

Vi besluttede os for, at projektet skulle gennemføres på 5. klasses trin, og at projektets praktiske del skulle varetaget af klassens to sprog-lærere, hvor den ene (KA) er dansk- og engelsklærer i klassen, og den anden (RM) er modersmåls- og orienteringsfaglærer i klassen.

RM har været klassens arabisklærer siden 3. klasse, så han kender klassen godt, både personligt og fagligt. RM's eget modersmål er arabisk, og han har dansk som sit andetsprog, hvilket han taler, skriver og forstår yderst godt. RM er rollemodel og et sprogligt forbillede for eleverne, fordi han kan to sprog og er rigtig god til dem begge. Det er vigtigt, at han er god til dansk i samarbejdet med de danske lærere.

KA er nyuddannet lærer og klasselærer for 5. klasse. Hun underviser klassen i dansk, engelsk og geografi/historie. Hun har dansk som andetsprog som linjefag. KA er tovholder på projektet og en af initiativtagerne.

Desuden er to lærere indgået i projektteamet som sparringspartnere i forbindelse med den løbende evaluering af projektet og udarbejdelse af ansøgning og skriftlig evalueringsrapport. Den ene har linjefag i dansk, og den anden har ansvaret for skolens sprogstøttestreger.

Projektet kom til at berøre hovedparten af klassens sprogtimer i dansk, arabisk og engelsk, det vil sige i alt ti af klassens ugentlige timer. Derudover ønskede vi at udvide klassens skema med to ekstra timer per uge, der skulle koncentrere sig om refleksion over og bevidstgørelse af egen sprogbrug, sprogtilenelse og tosproglig udvikling.

Projektets opstart

Projektperioden blev planlagt til at

skulle løbe fra midten af januar 2006 frem til midten af juni 2006 med den første måned som planlægningsperiode, hvor de involverede lærere udarbejdede en mere detaljeret plan for projektets forløb (se mere herom senere). Til en pædagogisk dag i februar havde vi inviteret Anne Holmen som foredragsholder. Formålet var at give viden og inspiration til såvel de lærere, som var tilknyttet projektet, som til resten af skolens lærere og ledelse, da vi ønskede, at projektet løbende skulle følges af hele lærerkollegiet.

Emnerne for den pædagogiske dag var følgende:

- Hvordan kan arbejdet med dansk som andetsprog afspejles i skolens årsplaner?
- Styrket samarbejde mellem arabisk og dansk.
- Fokus på en funktionel forståelse af tosprogethed og begrebet intersprog/mellemsprog.

Som direkte resultat af oplæggene og diskussionerne på den pædagogiske dag blev det i lærerkollegiet besluttet, at dansklærerne og arabisklærerne på hvert klasses trin skulle mødes med henblik på at udvikle ideer til fagligt og sprogligt samarbejde. Ligeledes blev det besluttet, at lærerne fra det nye skoleår skulle samarbejde i større eller mindre perioder af året.

Før ferien blev de respektive læreres ideer og samarbejdsplaner fremlagt på et lærermøde som inspiration til den forestående årsplanlægning for det kommende skoleår (se bilag 1: Projektforløbets praktiske del synoptisk opstillet).

Ugeplaner

Alle ugeplaner er planlagt ud fra den tanke, at andetsprogsundervisningens indhold må tage udgangspunkt i modersmålsundervisningens indhold. Grunden hertil er ganske enkelt, at RM kun har begrænsede muligheder for at opsøge og finde alternative undervisningsmaterialer til modersmålet. Desuden er eleverne ikke fortrolige med projektarbejde og slet ikke i modersmålsundervisningen. Vi spørger os selv, hvad der er vigtigst for gennemførelsen af projektet: Projektorienteret arbejde eller et parallelt samarbejde mellem modersmålslærer og andetsproglærer? Svaret er ganske enkelt. Vi vælger derfor at fravælge projektorienteret arbejde som fokusområde og i ste-

det at sætte alle kræfter ind i og omkring den tværfaglige undervisning mellem modersmåls- og andetsprogsundervisningen. Desuden er det i høj grad et spørgsmål om at vælge overskuelige løsninger i forhold til den praktiske udførelse af projektet. For eksempel er det praktisk umuligt at få plads til alle de tiltænkte sprogtimer, idet skoleårets skema er fastlagt, og der ikke er plads til ændringer.

Vi aftaler derfor, at KA skal finde materialer, hvor emnerne svarer til de emner, modersmålsundervisningen arbejder med, blot med en mere dansk kulturel tilgang. Til hvert emne udleverer RM en ordliste til KA med de nye ord, han præsenterer klassen for i arbejdet med emnerne. Ordene på ordlisten bruger KA både som stikord for de materialer, hun finder, og som liste over ord, der kan blive nye ord i elevernes ordbank og dermed på længere sigt del af deres ordforråd. Der er tre modersmålstimer på en uge, og RM har en fast rutine med, hvordan de faglige fokuspunkter er fordelt på timerne, samt hvordan timerne er bygget op. Vi beslutter, at RM skal fortsætte sin undervisning, som han plejer.

Mandag: grammatik.

Onsdag: diktat.

Fredag: læsning og skrivning.

Modersmålstimerne er bygget op over følgende model:

1. Læsning.
2. Spørgsmål til og dialog om det læste.
3. Skrive egen kort tekst eller skriftlige svar på spørgsmål, eventuelt efterfulgt af fremlæggelse eller oplæsning af egne svar.

KA forholder sig til ordningen ved at indpasse de andetsproglige tilsvarende faglige fokuspunkter, så modersmålstimerne og andetsprogstimerne indhold kommer til at ligge så tæt op ad hinanden som muligt – deraf parallelundervisning. Dog er der dobbelt så mange andetsprogstimer som modersmålstimer, så ud over at arbejde parallelt i de to fag bliver nogle af andetsprogstimerne også brugt på en særskilt dikta-tøvelse to timer om ugen, som ikke har nogen relation til udviklingsprojektet. Det vil sige, at ud af seks andetsprogs-timer ugentligt bliver fire af dem brugt på parallelundervisning.

I uge 8 er emnet i modersmålsundervisningen: "Gå ind i paradiset – Vær gode ved hinanden". I andetsprogstimerne finder KA på Red Barnets hjemmeside en tekst om, hvad organisationen gør, og hvem den hjælper. Denne tekst omskriver hun til en lettere tekst med kortere sætninger og lettere ordvalg. Teksten bliver udgangspunkt for elevernes læsning og samtale i klassen.

Det grammatiske fokuspunkt i denne uge er genstandsled. Der er altså fokus på tekstforståelse, skrivning og grammatik i parallelundervisningen.

En time om ugen bliver en af andetsprogstimerne brugt på logbogsskrivning, og i denne uge betyder det en præsentation af, hvad det betyder at skrive logbog, da klassen aldrig har stiftet bekendtskab med redskabet logbog før. Logbogen skal kort fortalt hver gang indeholde dato, en tekst om ugens faglige oplevelser og en ordbank.

Eksempel på ugeplan for undervisningen i dansk som andetsprog:

1. lektion: Læsning

- Præsentation af emnet og forklaring af ordet hjælpeorganisation.
- Gennemgang af svære ord i teksten.
- Læsning af tekst.

Lektionens formål:

At eleverne får et kendskab til begrebet hjælpeorganisation. Hvordan fungerer organisationen, hvem hjælper den, og hvem arbejder der? At læse en tekst og forstå indholdet baseret på en forforståelse om emnet.

Didaktiske overvejelser:

Få eleverne til at tage personligt stilling til det at hjælpe andre folk, og hvordan man gør det: Om det kun er ved at give penge til andre, at man hjælper dem, eller er der andre måder? Kan vi som elever og børn hjælpe i vores omverden og hvordan?

2. lektion: Diktat

(ikke projekttime)

3. lektion: Grammatik

- Repetition af de grammatiske led, som klassen kender: udsagnsled og grundled på tavlen som fællesgennemgang. Eleverne fortæller og definerer eksempler. KA skriver op på tavlen.

- Forklaring af det nye led, genstandsled, efterfulgt af svar på spørgsmål fra klassen.

Lektionens formål:

At klassen bliver bekendt med det grammatiske begreb genstandsled.

Didaktiske overvejelser:

Når man sammenligner det kendte med det ukendte, får man en større forståelse for det nye, man skal lære; i dette tilfælde for grammatik. Klassen skal lære begrebet genstandsled at kende, men lige så vigtigt er det, at de får en forståelse for grammatik som en del af det system, sprog er bygget op af.

4. lektion: Samtale/diskussion i klassen

- På baggrund af den tekst, vi læste i 1. lektion, skal klassen diskutere deres personlige holdninger til hjælpeorganisationer, samt hvad de som klasse/elever og børn kan gøre for at hjælpe deres omverden.

Lektionens formål:

Eleverne skal kunne argumentere for deres meninger og samtidig lytte til andres, selv om de er uenige. De skal bruge deres viden til at udtænke løsningsmuligheder.

Didaktiske overvejelser:

Diskussionsøvelse med argumentation, lytteforståelse og problemløsning som hovedpunkterne.

5. lektion: Diktat

(ikke projekttime)

6. lektion: Logbog

- Kort introduktion til, hvad en logbog er.
- Eleverne personliggør deres egen logbog med klistermærker og andet pynt.
- Samtale om, hvad man bør, kan og vil skrive i sin logbog.

Lektionens formål:

At alle i klassen forstår principperne for logbogsskrivning og er indforstået med, at de skal arbejde med en logbog ved deres side resten af skoleåret.

Didaktiske overvejelser:

Logbogen skal bruges til refleksion over egen læring, så eleverne bliver mere bevidste om deres styrkesider og udnytter dem. Logbogen kan også hjælpe eleverne til at huske informationer bedre, da de også får det ind "via hånden".

Sprogtime

Vi leger ordquiz som kommunikations-
øvelse.

Lektionens formål:

Eleverne skal kommunikere sig frem til et bestemt ord. Ord, som har en sammenhæng til ugens emne i modersmål og andetsprog. På den måde kan eleverne bruge deres for forståelse og aktivere deres tanker og sprog om det udvalgte ord.

Didaktiske overvejelser:

Elevernes bevidsthed og ordforråd i forbindelse med bestemte ord og det valgte emne bliver sat i gang.

Projektets evaluering

Vi havde som udgangspunkt valgt at bruge SMTTE-modellen i vores evaluering af elevernes udbytte af projektet. Vi valgte at interviewe dem inddelt i grupper på baggrund af deres faglige niveau. De spørgsmål, de blev stillet, tog afsæt i de successtegn, vi havde stillet for projektet.

Undervisningen evalueret efter SMTTE-modellen:

Sammenhæng: Baggrund og forudsætninger

Et af kravene fra projektbeskrivelsen er, at projektet skal udarbejdes på mellemtrinnet, og vores valg falder på 5. klasse, fordi det er en socialt velafbalanceret klasse. Vi bedømmer, at klassen er den bedst egnede til at være udgangspunkt for vores initiativ, da det er en klasse på mellemtrinnet med gode sociale og faglige ressourcer. Klassen består af 20 elever, hovedsageligt med libanesiske og palæstinensiske baggrund. Derudover er der elever med kurdisk, kuwaitisk og syrisk baggrund samt en enkelt elev med tunesisk baggrund. Alle taler, skriver, læser og forstår arabisk (dialekten "sham"), der bliver undervist i på skolen. Der er 15 piger og fem drenge i klassen. Det faglige niveau er præget af en stor midtergruppe, fire fagligt stærke og tre fagligt svage elever. Eleverne kommer godt ud af det med hinanden på tværs af kønnene, og der er som oftest en god arbejdsstemning i timerne.

Mål: Hvad vil vi gerne opnå?

Vi vil gerne give eleverne en oplevelse af at være sproglige ressourcer, der kan udnytte deres tosprogethed i udviklin-

gen af sproglige og læringsmæssige kompetencer. Vi vil arbejde proces- og problemorienteret for at tilgodese den enkelte elevs forudsætninger og ressourcer. Eleverne skal skrive logbog for herigennem at fastholde og reflektere over egen læring. Vi vil bevidstgøre og fremme læringsmæssige potentialer hos eleverne. Eleverne vil modtage en undervisning i arabisk og dansk, der bliver parallel. Det vil sige, at fagene vil have samme indhold inden for læsning og grammatik, som bliver de fælles faglige fokuspunkter. Fagene arbejder med de samme emner inden for den fælles tidsramme.

Tegn: Tegnene på, at vi var på vej mod målet, tegnene på succes

Tegnene på succes i elevernes generelle opfattelse af læring og sprogtilegnelse er:

- At eleverne viser engagement og initiativ, når de får mulighed for at udfordre deres lærere og være eksperter inden for sprog
- At eleverne opdager en ny styrke med bevidstheden om, at tosprogethed er en ressource, når læreren stiller dem spørgsmål, fordi det er dem, der kender svarene
- At klassen selvstændigt i arbejds- og læreprocesserne vil undersøge og undre sig over ligheder og forskelle mellem modersmål og andetsprog
- At eleverne i samarbejde med hinanden bliver motiverede initiativtagere, og at dette vil styrke deres faglige og personlige selvværd og selvtillid.

Tegnene på succes i elevernes sproglige kompetencer er:

- At eleverne viser sproglige kompetencer i forhold til refleksion i blandt andet deres logbog
- At eleverne tilegner sig og bruger redskaber til at udvide og fastholde nye ord og begreber
- At eleverne udvider og får et mere bevidst forhold til deres strukturelle og pragmatiske sproglige kompetencer.

Tiltag: Initiativer, handlinger mod målet

Eleverne skal kunne se formålet med parallelundervisningen og med logbogsskrivningen. Vores udgangspunkt er, at klassen skal have to ekstra sprog-timer ugentligt, hvor de skal koncentrere sig om refleksion over og blive bevidste om egen sprogbrug, sprogtil-egnelse og tosproglig udvikling. Des-

være lykkedes dette tiltag ikke, dels på grund af praktiske forhold i forbindelse med skemaændringer, dels på grund af en modvilje så stærk hos størstedelen af eleverne, at de simpelthen ikke dukker op til timerne, men tager hjem. De betragter det som en straf at skulle blive ekstra tid på skolen, når de, ifølge deres skema, har fri. Vi forsøger herfter at gøre sprogtimerne mere attraktive ved blandt andet at dele klassen i to grupper, således at opmærksomheden på og taletiden for hver enkelt elev forøges. En lille håndfuld elever er positive over for denne ændring af sprogtimerne, idet de får mere tid og ro til at komme til orde, blive hørt og høre sig selv.

Evaluering: Hvordan gik det? Hvor langt kom vi?

For at vurdere projektets forløb på elevniveau inddelte vi, som tidligere nævnt, eleverne i grupper efter fagligt og socialt kompetenceniveau. Efter samtalerne står det os klart, at parallelundervisning ikke alene sikrer en større forståelse hos ALLE elever, det undervisningsdifferentierer også i en grad, som vi ikke havde medtænkt i planlægningen af forløbet. En meget positiv "sidegevinst".

Eleverne har oplevet at være sproglige ressourcer, og de har fået redskaber (logbog og ordbank) til at indsamle og automatisere nyt ordforråd samt reflektere over egen læring, og de har "mærket på egen krop", hvad det betyder for deres opfattelse af at være en sproglig ressource. Endelig viser de halvårslige prøver og karakterer, at klassen har flere 100 procent rigtige svar og har fået højere karakterer inden for det sidste halve år.

RM erfarede, at han selv blev mere sprogligt opmærksom i undervisningen, idet klassen udfordrede ham på dansk, fordi de havde begreber, for forståelse og viden på andetsproget, som de ville se, om RM kendte til. Men vigtigst af alt: Eleverne følte sig rustet til at udfordre.

Klassen tilegnede sig et større ordforråd med logbogens ordbank som det vigtigste redskab i fastholdelse og som "huskeseddel" for ord, der stadig skal "mærkes" x antal gange, før det bliver en aktiv del af deres ordforråd. Sidst i den praktiske del protesterede eleverne: "Vi har forstået det, du siger - vi har fået det på tre sprog!"

Eksempel: Gennemgang af genstandsled. Da klassen skulle præsenteres for det tredje gang (engelsk), var det intet problem at forklare det grammatiske begreb "genstandsled", da klassen havde fået en forforståelse for brug og betydning i analysesammenhæng. Allerede anden gang (arabisk) havde klassen forstået det overordnede og behøvede kun introduktion til navnet på arabisk, og hvordan man præcist bruger det på arabisk. Vi oplevede klassen som fagligt styrket og med en god portion faglig selvtillid - faglighed og selvtillid i et dynamisk forhold. På trods af forskelligheder i sprogene styrkede det klassens generelle forståelse af og fornemmelse for sproglige begreber og sætningsopbygning.

Konkluderende opsamling på projektet

Man kan måske med rette have den indvending imod dette projekt, at det er det faglige og emnemæssige indhold i faget arabisk, der har sat dagsordenen for de andre sprogfag. Hvad angår de strukturelle sider ved sprog og sprogtilegnelse, mener vi ikke, det er noget problem, da der til enhver tid vil være mulighed for at arbejde med kontrastiv lingvistik. Man vil dog ikke i længden kunne lade ét sprogfag sætte dagsordenen, da der, eksempelvis hvad angår litterære traditioner og tekstgenrer, er tale om forskelle sprogene imellem. Med hensyn til arbejdet med ord- og begrebsforråd er det også vigtigt, at sprogfagene på skift "kommer til orde". Også hvad angår det kulturelle og danselsesmæssige aspekt i udvælgelsen af emner, er det essentielt og eksistentielt vigtigt, at både første- og andetsproget får lov til at være den inspirationskilde, som det andet fag læner sig op ad. Ideelt set bør begge sprog med Jim Cummins ord have lov til at "give næring til hinanden".

Projektets formidling til ledelse, bestyrelse og kolleger

Som tidligere nævnt afholdt vi en pædagogisk dag med Anne Holmen i februar 2006, hvor formålet var at give viden og inspiration til såvel de lærere, som var tilknyttet projektet, som resten af skolens lærere og ledelse, da vi ønskede, at projektet løbende skulle følges af hele lærerkollegiet. Desuden

blev bestyrelsen inviteret, og én herfra deltog.

Endvidere er der løbende blevet orienteret om projektet på de månedlige lærermøder i løbet af foråret, hvor der på hvert møde var en kort fremlæggelse af projektets aktuelle udvikling. Dette betød, at der samtidig var mulighed for at samarbejde med og hente inspiration fra lærere fra andre klassetrin og fra andre faggrupper.

Status per oktober 2006

Slutteligt bliver projektet i sin helhed videreformidlet til de øvrige lærere på skolen til en pædagogisk dag i oktober 2006, hvor projektets resultater og den endelige rapport vil være omdrejningspunkt for en endelig evaluering og vurdering af projektet. Men allerede nu i skrivende stund har projektet, som tidligere nævnt, betydet, at arabisk- og dansklærere i større eller mindre grad er påbegyndt et undervisningssamarbejde. Det er vores forhåbning, at resultaterne fra dette projekt vil være yderligere inspirationskilde for vores kolleger, ledelse og bestyrelse.

Perspektivering

Afsluttende vil vi forholde os til, om projektet kan anvendes på andre skoler. Elevgrundlaget vil være helt afgørende for, om dette projekt har interesse for andre skoler. Man skal have et vist antal tosprogede elever med samme modersmål, for at projektet giver mening. Derudover skal man være villig til at give elevernes modersmål en plads på skoleskemaet og ansætte tosprogede modersmålslærere, der kan løfte opgaven rent sprogligt. Man behøver dog ikke at være en 100 procent tosproget skole for at kunne

gennemføre et lignende projekt. Man kan her lade sig inspirere af de sproggruppeforsøg, der er foregået i Københavns Kommune, hvor man samlede tosprogede elever i sproggrupper, hvor de modtog noget af fagundervisningen på deres respektive modersmål. Her er det en tanke værd, om man ikke lige så godt kunne bruge penge på at "busse" tosprogede elever rundt for at samle eleverne, i stedet for, som det sker visse steder, at sprede dem.

Litteraturliste

Cummins, Jim: "Tosprogede børns modersmål. Hvad er vigtigt i deres uddannelse?" i Sprogforum nr. 19, vol. 7, 2001.

Fælles mål, Faghæfte 19, Dansk som andetsprog, Undervisningsministeriet, 2005.

Gimbel, Jørgen, Holmen, Anne og Jørgensen, J. Normann: "Det bedste, Københavns Kommune har foretaget sig hidtil", Københavnerstudier i tosprogethed, bd. 31, 2000.

Holmen, Anne: "Klare mål i sprogpedagogikken" i "Interkulturel pædagogik" (red. Christian Horst), Kroghs Forlag A/S, 2003.

Horst, Christian: "Undervisning af tosprogede elever. Resultater fra Virginia P. Colliers og Wayne P. Thomas' længdeundersøgelse af tosprogede i USA" i "Interkulturel pædagogik" (red. Christian Horst), Kroghs Forlag A/S, 2003.

Holm, Lars og Laursen, Helle Pia: "Andetsprogs-pædagogik", 2. udgave, 1. oplag, Dansklærerforeningen, 2004.

Bilag 1

Projektforløbets praktiske del synoptisk opstillet

Uge	Fag	Fokusområde	Lærer
8	Arabisk: "Gå ind i paradiset - Vær god ved hinanden" og arbejde med genstandsled	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik 	RM
	Dansk: Præsentation af hjælpeorganisationen Red Barnet, introduktion til logbogsskrivning og arbejde med genstandsled	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Samtaler i klassen • Argumentation, lytteforståelse og problemløsning • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik 	KA
	Sprogtime: Vi leger ordquiz	<ul style="list-style-type: none"> • Ordforråd 	KA
	Pædagogisk dag: Oplæg ved Anne Holmen, DPU	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan kan arbejdet med dansk som andetsprog afspejles i skolens plan? • Styrket samarbejde mellem arabisk og dansk • Fokus på funktionel forståelse af tosprogethed og begrebet intersprog/mellemsprog • Hvordan kommer vi videre? 	Lærerkollegiet på Lykkeskolen
9	Arabisk: "Gå ind i paradiset - Vær god ved hinanden" og arbejde med genstandsled	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik 	RM
	Dansk: Arbejde med hjælpeorganisationer som emne, logbogsskrivning og arbejde med genstandsled	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Samtaler i klassen • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik 	KA
10	Arabisk: Pligter og rettigheder i menneskers liv og arbejde med genstandsled	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik 	RM
	Dansk: Arbejde med emnerne: Børne- og menneskerettigheder, børn hjælper børn, se filmen "Brug din stemme" og tale i grupper om, hvordan vi kan hjælpe andre, logbogsskrivning og forholdsord	<ul style="list-style-type: none"> • Lytteforståelse • Gruppediskussioner • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik 	KA
	Sprogtime: Ordleg med forholdsord	<ul style="list-style-type: none"> • Forholdsord 	KA
	Konferencedeltagelse: Jubilæum for bekendtgørelsen af modersmålsundervisning	<ul style="list-style-type: none"> • Modersmålsundervisningens status gennem de sidste 10 år 	RM, KA

11	<p>Arabisk: Pligter og rettigheder i menneskers liv og arbejde med forholdsord</p> <p>Dansk: Fremlæggelser af gruppediskussioner, logbogsskrivning og forholdsord</p> <p>Engelsk: Præsentation af forholdsord</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Fremlæggelse • Lytteforståelse • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Forholdsord 	<p>RM</p> <p>KA</p> <p>KA</p>
12	<p>Arabisk: Soldaterliv (fædrelandskærlighed) og arbejde med forholdsord</p> <p>Dansk: Læse tekst om at være værnepligtig i Danmark, logbogsskrivning og forholdsord</p> <p>Engelsk: Arbejde med forståelse, stavning og udtale af de forskellige forholdsord</p> <p>Sprogtime: Klassen bliver delt i hold. I denne uge hold 1, næste uge hold 2, men denne time bliver aflyst, da størstedelen af hold 1 er fraværende.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Forholdsord 	<p>RM</p> <p>KA</p> <p>KA</p> <p>KA</p>
13	<p>Arabisk: Soldaterliv (fædrelandskærlighed) og arbejde med forholdsord</p> <p>Dansk: Producere egne tekster om at være værnepligtig i Danmark og i deres forældres hjemlande og lave rettelser ved hjælp af en "rettenøgle", logbogsskrivning og forholdsord</p> <p>Engelsk: Arbejde med forståelse, stavning og udtale af de forskellige forholdsord</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Procesorienteret skrivning • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Forholdsord 	<p>RM</p> <p>KA</p> <p>KA</p>
14	<p>Arabisk: Soldaterliv (fædrelandskærlighed) og arbejde med forholdsord</p> <p>Dansk: Færdiggøre tekster og fremlægge dem for klassen, logbogsskrivning og forholdsord</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Fremlæggelse • Lytteforståelse • Fastholdelse af læring samt refleksion • Grammatik 	<p>RM</p> <p>KA</p>

15	Påskeferie		
16	<p>Arabisk: Soldaterliv (fædrelandskærlighed) og arbejde med udsagnsled, grundled og genstandsled</p> <p>Dansk: Hurtigskrivning og procesorienteret skrivning, logbogsskrivning, udsagnsled, grundled og genstandsled</p> <p>Engelsk: Arbejde med forståelse, stavning og udtale af de forskellige forholdsord</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstforståelse • Skrivning • Grammatik <ul style="list-style-type: none"> • Procesorienteret skrivning • Grammatik • Fastholdelse af læring samt refleksion <ul style="list-style-type: none"> • Forholdsord 	<p>RM</p> <p>KA</p> <p>KA</p>
25	Elev- og lærerinterview, indsamling af logbøger og foreløbig evaluering		

Bilag 2

Citater fra elevernes logbøger:

1. "Hvordan går det med undervisningen?
Forholdsord.
Jeg syntes at det var mega let i alle fag og det var ekstra let i Engelsk, men på arabisk var det en helt anden måde at lære det på. Men det var stadig let! i arabisk lavede vi en masse opgaver med forholdsord og vi læste en masse tekster med forholdsord. i dansk snakkede vi mere om det i stedet for at lave opgaver."
2. "Ordbank:

Dansk	Engelsk	Arabisk
1) løbe bort	1) run away	[oversat ordret: at løbe]"
3. "Min oplevelse var:

at det er leter at lære det hvis man lære det på engang,

undervisningen var:

det var en god mod at undervise på men KA's mod for at lære os er ikke det same mod som RM's mod på at lære."
4. "vi har fået et emne om Forholdsord, på Dansk og Engelsk har de det samme regler, men på Arabisk er det anderledes."
5. "Forholdsord

vi har fået et emne der hedder Forholdsord. og vi fået det både på Dansk, engelsk og Arabisk.
Jeg syntes at Forholdsordne på Dansk og engelsk er nesten det samme, men på Arabisk er det meget anderledes for der er nogen anden regler end Dansk og engelsk, og det er lidt svære at forstå.
måden i undervisning både på Da, eng. Og ara er meget god og man kan godt forstå den. får de giver os nogle eksempler, og vis der er nogen der ikke har forstå noge prøver de og fåstå dem på en bedre måde."